

1/07

En tidning från
Åklagarmyndigheten

påtalat

TEMA:

Hoten mot rättsstaten

Allt fler beslag
av barnpornografi
sid 3

Specialister krävs
för sexualbrott
sid 5

Polisen som
blev åklagare
sid 18

Virtuell obduktion
ger nya möjligheter
sid 20

Claes Borgström
om att byta sida
sid 23





Hoten måste tas på allvar

ATT VITTNEN STÄLLER UPP i rättegång, att brottsoffer anmäler och medverkar i utredningar och att de som verkar i rättssystemet känner sig trygga i utövandet av sitt yrke är självklara ingredienser i en fungerande rättsstat. Så har det också varit i Sverige. Men något har hänt. Klimatet har hårdnat. Det har blivit vanligare att vittnen och målsäganden skräms till tystnad. Vi har sett allvarliga hot mot åklagare. Även om det är sällsynt att hot verkställs måste hoten tas på allvar. Det är fullständigt oacceptabelt att den som ställer upp på självklara rättsstatsprinciper – som att vittna i domstol – ska behöva känna rädsla.

Även om det som vi under senare år kunnat se är produkten av ett delvis hårdnande kriminalpolitiskt klimat är det mycket som vi inom rättsväsendet kan göra för att minska problemen. Vi måste bli ännu bättre på att ta hand om bevispersoner och få dem att känna sig trygga och säkra. Utökad vittnesstöd och tidigt förordnande av målsägandebiträde är exempel på sådana åtgärder.

Säkerheten i våra domstolar måste bli bättre. Tingsställen som inte lever upp till säkerhetskraven bör läggas ned. Larmbåge och ordningsvakt bör vara standard vid alla brottmålsrättegångar. Säkerhetsarbetet i förhållandet till våra egna anställda bör graderas upp. Varje åklagarkammare ska ha en ständigt uppdaterad säkerhetsplan.

Hot och våld mot bevispersoner och anställda inom rättsväsendet måste utredas och lagföras.

Inom åklagarväsendet försöker vi arbeta aktivt med säkerhetsfrågorna. Detta nummer av Påtalat speglar en del av det arbetet. Jag hoppas att dessa artiklar ska bidra såväl till en fortsatt bred diskussion som till åtgärder för att öka säkerheten för bevispersoner och anställda i rättsväsendet. Att vi lyckas med detta måste betraktas närmast som en överlevnadsfråga för rättsstaten.



Fredrik Wersäll, Riksåklagare

FOTO: ATEJE UGGLA



Box 5553, 114 85 Stockholm
Tfn 08-453 66 00, Fax 08-435 66 99
E-post registrator@aklagare.se
www.aklagare.se

påtalat Tidskriften ges ut av Åklagarmyndigheten

Ansvarig utgivare
Karin Rosander, informationsdirektör

Redaktionsråd
Karin Rosander, Helena Ekstrand,
Ann Öberg, Fredrik Ingblad,
Nils Rekke, Agneta Isborn Lind

E-post direkt till redaktionen
patalat@aklagare.se

Form och produktion
Svensk Information

Texter
Michael Ivarsson och Peter Mathsson,
där inte annat anges

Tryckning
Edita Västra Aros
Tryckt på miljövänligt papper

Åsikter och förslag som förs fram i artiklar, intervjuer och krönikor står för författarens eller den intervjuades räkning och behöver inte delas av Åklagarmyndigheten. Redaktionen ansvarar ej för insänt material, manuskript, bilder som ej beställts.

Omslagsbild: Jeppe Gustafsson/Scanpix



FOTO: MAGNUS JÖNSSON/SCANPIX

Våren 2004 gjorde polisen den hittills största enskilda razzian mot misstänkta pedofiler. Tillslag gjordes över hela landet.



BAKOM KULISSERNA

Allt fler och större beslag av barnpornografi

Barnpornografibrotten omfattar numera ofta 100 000-tals bilder och polisen har svårt att hålla jämna steg med utvecklingen.

– För några år sedan var 80 000 bilder ett jättebeslag, men det är inget mot vad polisen hittar i dag, berättar Chatrine Rudström som har stor erfarenhet av barnpornografiutredningar som åklagare för IT-relaterad brottlighet i Gävleborgs, Uppsala och Västmanlands län. Vi finner fler filer och fler filmer, även fullängdsfilmer. Volymen har ökat oerhört.

Tidigare kom fler tips via Interpol men åtminstone Uppsalapolisen har inte fått några sådana underrettelser alls under de gångna två åren. Barnpornografiskt innehåll i datorer avslöjas på olika sätt. Ibland är det familj eller vänner

som reagerar men vanligast är kanske att innehållet kommer fram när företag, myndigheter och organisationer ser över sina nätverk.

– Det verkar onekligen konstigt men det är faktiskt förvånansvärt

vanligt att man har sådana bilder i datorn på jobbet, enligt Chatrine Rudström som tjänstgör vid internationella åklagarkammaren i Stockholm.

Många svenska barn drabbade

Interpol har i dag omkring en halv miljon bilder i sin databas och i rikskriminalpolisens digitala referensbibliotek finns nästan lika många bilder. Interpol uppskattar att antalet barn som avbildats är 10 000–20 000 varav 538 barn från 30 olika länder har identifierats. Av dessa är 75 barn svenska. Därtill har ytterligare sju barn

► Forts. på nästa sida



Ett barn som utsätts för sexuella övergrepp kan tvingas leva med bilderna på nätet hela livet.

Forts. från föregående sida

identifierats men inte rapporterats eftersom de när bilderna togs ansågs som fullt pubertetsutvecklade och därför inte omfattades av barnpornografibrott.

– Det är alltså en liten andel som är identifierade, konstaterar Cecilia Wallin Carlsson, barnpornografiutredare vid Uppsala-polisen. Det kan tyckas oskyldigt att vara ute och surfa och titta på bilderna. Men då ska man veta att man bidrar till att öka efterfrågan. Nya barn blir utsatta för övergrepp. Vi får fler bilder och större filer i takt med att lagringsutrymmet på datorerna ökar.

Psykiskt tungt arbete

Tidigare gjordes granskningen av bilderna centralt av rikskriminalpolisen, men uppgiften var övermäktig med långa utredningstider som följd. Numera sker den hos polismyndigheterna men även där är det ett mödosamt och tidskrävande arbete att efter beslag granska och bedöma bilderna.

– Varje bild måste gås igenom och det är slitsamt, säger Chatrine Rudström. Vi vill särskilt se om våld förekommer eller penetration av små barn. Det är psykiskt betungande, man känner sig nedtryckt.

– Jag kommer fortfarande ihåg den första bilden jag såg. Jag tyck-

te att det var fruktansvärt och det var inget jämfört med det jag sett senare. Men man lär sig titta på ett annat sätt, att leta efter särskilda detaljer. I längden orkar man dock inte hålla på med detta.

Ett skambelagt brott

Barnpornografibrott är enormt skambelagt. De flesta är oerhört rädda för upptäckt och många erkänner direkt och förbehållslöst.

– Andra skyller på allt möjligt – att de varit utsatta för trojanska hästar eller virus, att grannen har hämnats. Därför är det väldigt viktigt att säkra allt kring datorn och nätverk vid tillslag. Allt måste kontrolleras direkt, annars kan det vara för sent.

De brottsdömda kommer från alla samhällsklasser, det går inte att säga att de tillhör någon särskild grupp, menar Chatrine

« Många utvecklar en samlarmani och drivs av att få kompletta samlingar av en viss typ av bilder »

Rudström. Men många av dem utvecklar en samlarmani och drivs av att få kompletta samlingar av en viss typ av bilder. Det inte heller ovanligt att betraktaren eftersöker allt grövre bilder på övergrepp.

– De kan ha i ett i övrigt kaotiskt liv men vara oerhört systematiska i datorn. De samlar bilderna i olika mappar i datorn efter åldersklasser, pojkar och flickor.

Övergreppet slutar aldrig

Såväl Chatrine Rudström som Cecilia Wallin Carlsson anser att påföljderna är alldeles för låga, såväl i fråga om normalbrott och grovt brott.

– Jag tror inte att man riktigt förstår att detta inte är isolerade händelser, att man kränker barnet varje gång man tittar på bilderna, säger Cecilia Wallin Carlsson. Barnen måste leva med bilderna på nätet hela livet, övergreppet slutar alltså aldrig utan fortsätter för evigt. Jag tycker att det är fel att kalla detta för barnpornografi. Det är en dokumentation av ett sexuellt övergrepp mot barn.

Utredare föreslår skärpt lagstiftning mot barnpornografi

Regeringens särskilda utredare, före detta biträdande riksåklagaren Solveig Riberdahl, lämnar flera förslag om skärpning av lagstiftningen mot barnpornografi.

Ett förslag är att en bestämd 18-årsgräns införs i definitionen av barnpornografi. I den gällande lagstiftningen definieras barn som en person vars pubertetsutveckling inte är fullbordad eller att det på något annat sätt framgår att personen är under 18 år. Utredaren menar att 18-årsgränsen måste vara absolut, dvs. om den avbildade personen är under 18 år så ska bilden klassas som barnpornografi. Samtidigt vill man att alla icke pubertetsutvecklade personer – oavsett om de är över eller under 18 år – även fortsättningsvis ska vara skyddade av lagen.

Ett annat förslag är att det kriminaliserade området utvidgas till att omfatta också den som mot betalning, enligt en uppgjord plan (till exempel ett abonnemang), vid upprepade tillfällen, i stor omfattning eller på annat liknande sätt skaffar sig tillgång till barnpornografiska bilder. Den tekniska utvecklingen har gjort att vissa former av att t.ex. titta på barnpornografiska bilder på Internet inte faller inom det straffbara området, vilket alltså utredaren vill ändra på.

Specialisering för bättre utredningar av sexualbrott

Åklagarmyndigheten fortsätter satsningen på relationsvårds-specialister, särskilt utbildade åklagare, för att bli bättre på att utreda vålds- och sexualbrott. Alla åklagarkammare kommer att få en sådan tjänst och förhoppningen är att motsvarande specialisering äger rum inom polisen.

En undersökning som Åklagarmyndigheten genomfört (se nedan) visar att våldtäktsfall ogillas i domstol i större utsträckning än andra brottstyper. Vad ligger bakom svårigheterna och vad kan göras för att föra fler anmälningar till åtal? Mindre än 20 procent av anmälningarna om våldtäkt går till åtal.

– Bevisvärdering i sexualbrott väcker alltid känslor. Det är synd för debatten skulle bli mer sansad om det inte vore så. Å andra sidan ligger det i ämnets natur att det

finns olika uppfattningar. Det säger Lisbeth Johansson, överåklagare och chef för Utvecklingscentrum Göteborg som ansvarar för sexualbrottsbekämpning inom Åklagarmyndigheten.

Fler anmälningar

Antalet anmälningar om grova sexualbrott ökar. Nästan 4 300 fall av våldtäkt anmäldes förra året, samtidigt minskade lagföringen från år 2005 till 2006.

– Den som begår ett sexualbrott ska åtalas och dömas. Vi

måste vara självkritiska och se om vi kan förbättra kvaliteten på de utredningar som görs och om vi kan säkra mer så kallad stödbevisning. Samtidigt visar den undersökning som vi gjort att stödbevisning förekommer i långt större utsträckning än vad som brukar framhållas i debatten, säger Lisbeth Johansson.

Domen i hovrätten mot de så kallade Stureplansprofilerna kom den 16 oktober.

– Hovrätten har gjort en klassisk bevisvärdering, framhåller Lisbeth Johansson. I målet fanns relativt omfattande stödbevisning.

Kompetensen viktig

Enligt Lisbeth Johansson har kompetens och organisation hos polis och åklagare stor betydelse. Rätt utbildning och erfarenhet och ett nära samarbete i våldsteam bidrar till bra resultat.

Åklagarmyndigheten och Rikspolisstyrelsen gjorde åren 2005 och 2007 inspektioner av brottsutredningar om våldtäkt. Den första inspektionsrapporten innehöll bland annat rekommendationer om hur polis och åklagare bör arbeta för att få bättre kvalitet i utredningarna. Uppföljningen 2007 visade att arbetet förbättrats på flera sätt. Samverkan mellan polis och åklagare hade fördjupats och handläggningstiderna minskat. Antalet förordnanden av målsägande biträden hade också ökat.

– Inom kort kommer vi att ha relationsvårdsspecialister på alla åklagarkammare. Det kommer att öka möjligheterna till ytterligare kvalitetsförbättringar. En motsvarande specialisering vore önskvärd hos polisen.

Studie av bevisvärdering i sexualbrott

Åklagarmyndigheten har kartlagt domstolarnas bevisvärdering i sexualbrottmål under delar av 2005 och 2006. Ett stort antal av samtliga domar under perioden har ingått i granskningen. Några slutsatser:

Ett stort antal åtal för våldtäkt har ogillats

Av 372 granskade åtalpunkter har 161 avsett åtal för våldtäkt. 44 av dessa (27,3 procent) har ogillats. När det gäller åtal för grov våldtäkt har 12 av 35 granskade åtalpunkter (34,3 procent) ogillats.

Ett stort antal av åtalen för våldtäkt mot barn har av domstolarna bedömts som sexuellt utnyttjande av barn

Av 372 åtalpunkter har 97 avsett åtal för våldtäkt mot barn. 16 av dessa (16,5 procent) har ogillats. Domstolen har rubricerat 64,2 procent av de helt eller delvis bifallna åtalpunkterna som våldtäkt mot barn och 24,7 procent som sexuellt utnyttjande av barn.

Brott mot barn har erkänts av de åtalade i större utsträckning än brott mot vuxna

Den åtalade har helt eller delvis erkänt 2 av 161 (1,2 procent) åtalpunkter för våldtäkt (mot vuxna). När det gäller brottet våldtäkt mot barn har 35 av 97 åtalpunkter (36,0 procent) erkänts helt eller delvis.

Åklagaren har i princip alltid åberopat stödbevisning

I endast 21 av de 372 granskade åtalpunkterna (5,6 procent) har åklagaren inte åberopat någon ytterligare bevisning förutom förhör med målsäganden och den åtalade. När stödbevisning inte har åberopats har den åtalade aningen erkänt brottet eller så har det funnits andra speciella omständigheter.



Så här såg det ut i trapphuset hos den kvinnliga åklagare i Stockholm som i våras även drabbades av en serie hot och där förföljelsen slutade med grov mordbrand.

Hoten blev allvar

Hotfullt klotter i trapphuset är tyvärr bara ett exempel på hot som riktas mot anställda inom Åklagarmyndigheten och andra företrädare för rättsväsendet. Hot mot de poliser, åklagare och domare som utför sitt jobb är inte bara ett arbetsmiljöproblem utan ett allvarligt slag mot hela det demokratiska samhället. På samma sätt är hot och otillåten påverkan som drabbar vittnen och målsäganden ett växande problem som äventyrar hela rättsprocessen. På följande sidor skildrar vi inte bara hoten, konsekvenserna och hur de drabbade upplever det. Vi försöker också visa vad som görs för att vända utvecklingen och insatser för att stötta vittnen och målsäganden att ställa upp i rättegångar – inte minst bland unga.

Det började med en olovlig körning

Sönderskurna däck på bilen, hotfullt klotter i trappan, grov mordbrand och utpressning.

Allt drabbade en ung kvinnlig åklagare och hennes familj våren 2007.

I december 2006 anmälde åklagaren en 20-årig man för olovlig körning. Strax efter rättegången fick åklagaren ta emot två hot via telefon. Mannen är tillsammans med sin bror välkänd av polisen och straffad för en lång rad brott, bl.a. även för hot och våld mot tjänsteman.

Åklagaren var därefter målsägande i rättegången mot 20-åringen, där

han dömdes för hot mot tjänsteman.

I februari år blev hjulen på hennes pappas bil sönderskurna och strax därefter klottrades hotelser mot åklagaren i trapphuset där hon bor.

I maj började det brinna i hennes lägenhet. Någon hade hållt brandfarlig vätska genom brevlådan och tänt på. Åklagaren var på jobbet då branden startade. Det brann i hallen och brandkåren släckte utan att någon skadats.

Dagarna efter kontaktades hennes pappa som skulle betala 200 000 kronor för att inte angreppen på dottern skulle fortsätta.

Kort därpå greps den 20-åring som fälldes för hot mot tjänsteman, hans bror och ytterligare en man.

I augusti i år dömdes 20-åringen i tingsrätten för brotten. Domen överklagades till hovrätten som kom med sin dom i oktober. Mannen dömdes bland annat för försök till grov utpressning och övergrepp i rättssak. Straffet blev fängelse i fyra år. Han ska även tillsammans med en medåtalad, som också dömdes, betala ett skadestånd på 20 000 kronor till åklagaren.

Den kvinnliga åklagaren har efter angreppen bytt arbetsplats.

”Ovanligt att det går så långt”

Vice överåklagare Kerstin Skarp på City åklagarkammare i Stockholm har erfarenhet av fall där hot funnits med i bilden.

– Det är mycket ovanligt att det går så långt som i det här fallet, framhåller Kerstin Skarp. Det är självklart allvarligt att det kunde hända och vi försöker lära oss av det.

Kerstin Skarp berättar att under hennes 18 år som operativ åklagare råkade hon aldrig ut för något som kan liknas vid hot. Men hon tror sig se ett hårdare klimat nu.

– Rättsväsendet har tidigare varit förskonat. Det har varit vittnen som utsatts för hot och påtryckningar. Men nu uppfattas även åklagare som ”en fiende” av vissa kriminella.

Åklagaren en tydlig aktör

Hon menar att det hänger ihop med att åklagaren har blivit en tydlig aktör genom medias bevakning.

– Det är en baksida av den ökade uppmärksamheten i medierna. Det började med polismorden i Malexander då åklagaren lyftes fram i rampljuset. Vi kan inte göra något åt medias intresse – men vi måste förhålla oss till det.

På City åklagarkammare där Kerstin Skarp arbetar finns en krishanteringsplan, ett säkerhetstänkande i det dagliga arbetet och ett bra skalskydd. Det är inte på den egna arbetsplatsen det finns brister.

– Det är möjligt att vi måste se över öppenheten i domstolarna. Inte så att vi ska inskränka offentligheten, men det kanske inte ska vara möjligt att gå direkt in i rättssalen.

Stoppa trakasserier

Enligt Kerstin Skarp är det dessutom viktigt att domstolarna markerar tydligt när det uppstår hotfulla situationer eller trakasserier i rätten.

– Vi ska inte stå ut med förolämpningar. Domstolarna ska inte tillåta att någon trakasserar oss under rättegången.

Samtidigt som Kerstin Skarp är noga med att understryka att det är mycket ovanligt med hot mot åklagare anser hon att säkerhetsarbetet är en viktig del av kammarsarbetet.

– Vi måste bli bättre på att ”läsa in målen” – även säkerhetsmässigt. Och det är inte självklart att det är målen med grovt kriminella som är de farliga. Glöm inte bort de psykiskt störda.

Yngre testas hårdare

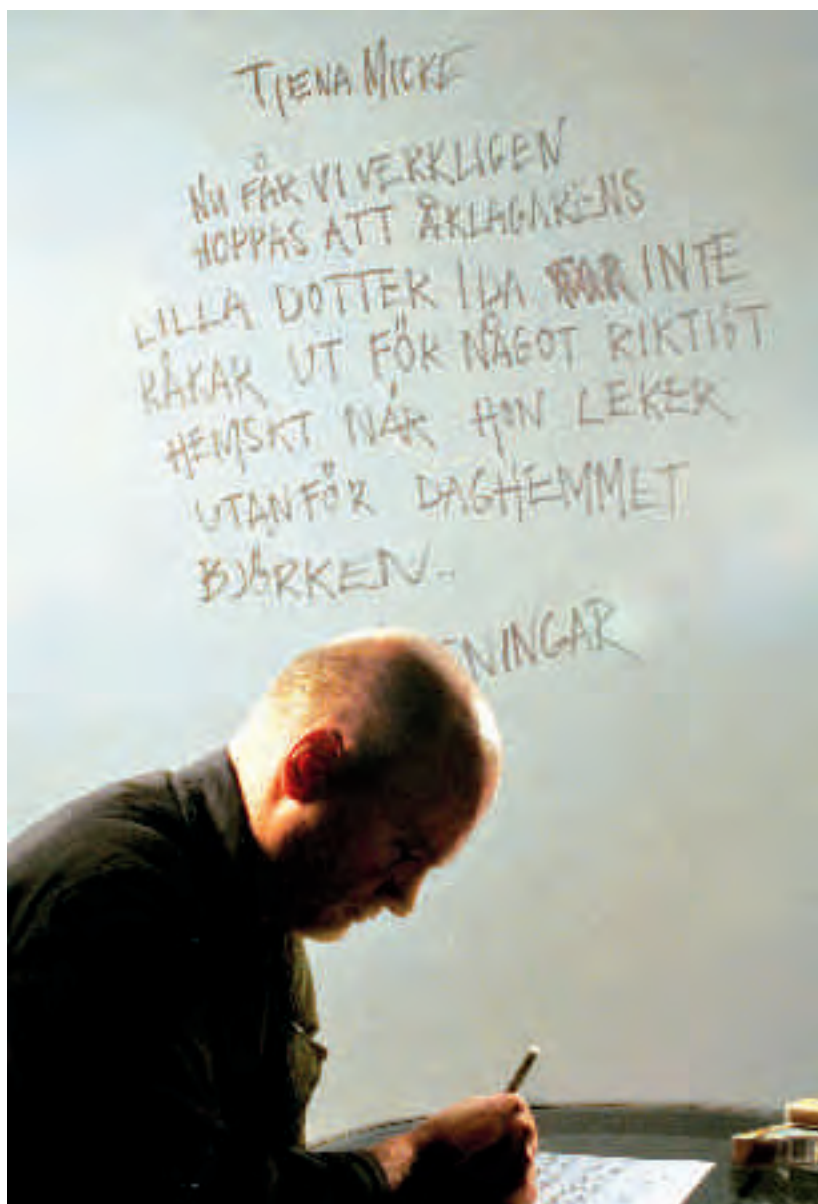
I det nu aktuella fallet med den unga kvinnliga åklagaren som verkligen råkade illa ut, anser Kerstin Skarp att det kan vara flera saker som spelade in.

– Yngre åklagare testas hårdare. Unga gärningsmän kan ha särskilt svårt med unga kvinnor som är åklagare. Det upplevs som mer provocerande. Sedan kan det i det här fallet handla om unga gärningsmän som vill visa upp sig. Enligt min uppfattning så tänker sig tungt kriminella noga för innan de ger sig på en åklagare.



FOTO: THOMAS CARL ÖREN

Åklagare u



Bilden är arrangerad.

Åklagare och tjänstemän vid Kronofogdemyndigheten är de medarbetare inom rättsväsendet som oftast utsätts för trakasserier i sitt arbete. Det är också de två yrkesgrupper som sammantaget är mest utsatta när det gäller såväl allvarliga trakasserier som allvarliga hot.

Det visar den stora undersökningen *Otillåten påverkan riktad mot myndighetspersoner* som Brå genomförde härom året (se fakta-ruta).

– Lite överraskande att så många åklagare har utsatts för allvarliga trakasserier, säger Johanna Skinnari, en av forskarna på Brå bakom undersökningen om otillåten påverkan.

Skada en hel arbetsplats

– Trakasserier kan vara svårt att sätta in åtgärder mot. Det kan röra sig om blickar, kommentarer och annat som är svårt att ta på. Våld är på ett sätt lättare att hantera. Det är tydligt och avgränsat.

Att förebygga trakasserier, hot och våld



Som en följd av undersökningen har Brå i år sammanställt en handbok för hur myndigheterna ska motverka otillåten påverkan och stötta sin personal, *Motverka otillåten påverkan* (Brå, 2007). Där slås fast att det inte bara handlar om arbetsmiljö och säkerhet. Ytterst är det en demokratifråga.

Handboken listar åtgärder för att förebygga otillåten påverkan och lyfter fram kommunikation och ett bra bemötande som de bästa hjälpmedlen. Andra viktiga områden att arbeta med är myndighetens kultur och ledarskap, den fysiska säkerheten samt de rutiner, riktlinjer och kontroller som utvecklas.

Handboken avslutas med tre goda råd och slutsatser:

- ✓ Det är viktigt att veta vilka personer tjänstemännen möter och i vilka situationer.
- ✓ Genom kunskapen om personer och situationer kan situationerna anpassas för att minska risken.
- ✓ Det krävs en helhetssyn mot otillåten påverkan för att förebygga, åtgärda akut och följa upp.

pplever sig trakasserade



På grund av sin karaktär kan trakasserier i värsta fall mala ner en hel arbetsplats.

Undersökningen visade att tolv procent av tjänstemännen på de åtta myndigheter som medverkade i enkätundersökningen hade utsatts för allvarliga trakasserier och hot samt våldsituationer någon gång under de senaste 18 månaderna. Bland åklagarna uppgav 11,2 procent att de utsatts för allvarliga trakasserier och 6,8 procent för allvarliga hot. Sammantaget placerade det åklagarna som näst mest utsatta yrkesgrupp i undersökningen.

Brå slog fast när undersökningen presenterades att nivån tolv procent drabbade tjänstemän inom rättsväsendet och näraliggande myndigheter måste uppfattas som hög. Omfattningen måste tas på stort allvar, även om läget inte skulle överdrivas.

Var femte är utsatt

Även tidigare undersökningar om åklagares arbetsmiljö visar att det är ett påtagligt problem. I en arbetsmiljöundersökning från början av 2000-talet uppgav en femtedel av åklagarna att de utsatts för hot och hälften att de oroade sig för hot och våld.

”Otillåten påverkan riktad mot myndighetspersoner”

Undersökningen genomfördes 2005. Tjänstemän från åtta myndigheter fick svara på frågor om de utsatts för otillåten påverkan i sitt arbete under de senaste 18 månaderna. Med otillåten påverkan menas hot, våld och trakasserier men även det som kan kallas för ”vardagskorruption”. 4 538 tjänstemän svarade på enkäten. Dessutom genomfördes 50 intervjuer. De yrkesgrupper som ingick i enkäten var poliser, tulltjänstemän, domare, åklagare, nämndemän, och tjänstemän från Kustbevakningen, Kronofogdemyndigheten och Skatteverket.

Johanna Skinnari framhåller dock att det är sällan som åklagare och domare verkligen utsätts för våld.

– De kommer in förhållandevis sent i rättsprocessen. Studien visar att yrken som arbetar mer med kontroll och upptäcker och rapporterar brott (som poliser, kustbevakningstjänstemän och tulltjänstemän) är mer utsatta. Därför studerar vi nu vittnen och målsägandens utsatthet, för att se om de är lika utsatta som myndighetspersoner i frontlinjen.

Det går att skydda sig

Undersökningen visar tillsammans med liknade studier att det går att bemöta såväl hot som trakasserier.

– Vet man vem som ligger bakom ett hot vet man också hur man kan skydda sig och vilka konsekvenserna riskerar att bli, menar Johanna Skinnari, och beskriver hela skalan från rättshaveristen, som oftast endast agerar via telefon, till delar av den organiserade brottsligheten som använder den metod som de bedömer ha störst effekt. Det är den enda grupp som använder hela skalan av trakasserier, hot, våld och korruption.

Hot är en del av kriminellas vardag men drabbar inte många utanför den kretsen. Brå har i år presenterat en studie om narkotikabrottslighetens ekonomihantering ”Vart tog alla pengarna vägen?”. Där konstaterar de inblandade att det är kontraproduktivt att använda sig av hot mot rättsväsendet.

– Brittiska studier visar att de som mest är utsatta för påverkan i samband med rättsprocesser oftast är kvinnor som är miss-handlade av sina män eller personer som ingår i kriminella kretsar, säger Johanna Skinnari.

Ny säkerhetschef

Den 17 september började Mikael Svensson som Åklagarmyndighetens säkerhetschef, en helt nyinrättad befattning.

Mikael kommer närmast från Regeringskansliets samordningssekretariat för säkerhetspolitiska underrättelsefrågor där han arbetat som militär sakkunnig. Han har en gedigen erfarenhet från säkerhets- och underrättelsefrågor inom försvarsmakten, senast i MUST, Militära underrättelse- och säkerhetstjänsten.

Säkerhetschefen ansvarar för person- och localsäkerheten inom myndigheten, krishantering samt samarbetet med Sveriges domstolar kring säkerheten i domstolarna.

– En av anledningarna till att vi inrättat denna tjänst är bland annat att hoten mot åklagare har ökat de senaste åren. En säker och trygg arbetsmiljö ska vara en självklarhet för alla, säger riksåklagare Fredrik Wersäll.



FOTO: FREDRIK BERG

Samarbete för bättre säkerhet

I Östergötland samverkar de rättsvårdande myndigheterna kring säkerheten.

– Det skapar dessutom ett bra klimat för samarbete i en rad frågor, säger chefsåklagare Torsten Angervåg, en av de drivande bakom säkerhets-samarbetet.

I samverkansgruppen för säkerhetsfrågor i Östergötland ingår företrädare för samtliga tre domstolar (två tingsrätter och länsrätten), de två åklagarkammarna i Linköping respektive Norrköping, häktet, polismyndigheten samt företrädare för advokat kåren.

Arbetet har än så länge resulterat i gemensamma rutiner – checklista och åtgärdslista – för tingsrätterna vid överfallslarm. Vidare skriftliga rutiner för hur frihetsberövade personer ska transporteras till domstolarna.



Ökad kontroll och fler ordningsvakter och poliser kan bidra till att öka säkerheten i rättssalarna.

Det har också upprättats en förteckning över kontaktpersoner för säkerhetsfrågor vid respektive myndighet, och man har gjort säkerhetsgenomgångar vid domstolarnas lokaler.

– Vi har efter genomgångarna tagit fram förslag på hur säkerheten kan förbättras i domstolarna,

berättar Torsten Angervåg. Vi stöttar nu domstolarna i deras skrivelse till Domstolsverket om att genomföra de förändringar vi vill se.

Ytterligare vakter

Bland förslagen för förbättringar vid tingsrätten i Norrköping ingår

Videolänk – teknik med många fördelar

Åklagarkammaren i Norrköping arbetar sedan två år med videolänk. Åklagaren kan sitta kvar på åklagarkammaren i ett särskilt inrett rum, domaren sitter i tingsrätten och gärningsmannen i häktet.

– Det är en fördel både när det gäller säkerhet och transportekonomi, framhåller chefsåklagare Torsten Angervåg. För att den häktade inte ska komma i underläge är det viktigt att vi agerar under samma förutsättningar. Försvaren sitter med i häktet.

Videolänk används än så länge

främst vid omhåkningsförhandlingar vid tingsrätterna i Norrköping eller Linköping då rättsprocessen kommit en bit på väg. Även i samband med mål vid Göta Hovrätt, som ligger i Jönköping, kommer tekniken väl till pass. Då i samband med förhandlingar med begränsad vittnesbevisning eller för att bara fastställa påföljd.

Av säkerhetsskäl användes videolänk vid ett mål i hovrätten sommaren 2006 mot en man dömd för mord.

– Det fanns en stor hotbild mot gärningsmannen från offrets släktingar, berättar Torsten Angervåg.

Rättegången i hovrätten genomfördes då helt via videolänk där åklagaren satt i Norrköping, gärningsmannen i häktet och hovrätten i domstolen i Jönköping. Det blev också mycket riktigt stor kalabalik i rättssalen.

Åklagare i Norrköping som ska uppträda via videolänk får hjälp med tekniken av en tekniskt kunnig åklagarsekreterare som alltid finns på plats om något inte fungerar som det ska. Torsten Angervåg pekar på vikten av det är ett särskilt rum som alltid står klart att användas.





Det kan inte vara en rättighet att bära vapen i en domstolslokal, säger chefsåklagare Torsten Angervåg.

« Vi går inte omkring och är rädda »

att innergården ska inhägnas för säkrare transporter av frihetsberövade, ytterligare en ordningsvaktutbildad vaktmästare och automatisk medhörning i receptionen när överfallsalarmer utlöses i förhandlingssalen.

Torsten Angervåg vill dock gå längre när det gäller säkerheten i domstolarna, men då handlar det om att lagstiftningen måste ändras så att det blir möjligt med dagliga säkerhetskontroller.

– Det ska vara självklart att gå igenom en larmbåge när man går in i en domstol. Det är ingen rättighet att få bära vapen i en domstolslokal!

Vår arbetsmiljö

Utöver daglig säkerhetskontroll, med kontroll över vilka som passerar in i rättssalen, vill han se fler vaktmästare eller ordningsvakter på plats i domstolarna.

– Vi går inte omkring och är rädda, men det är viktigt att ha med vår säkerhet i planeringen av domstolarna, det är en del av vår arbetsmiljö.

Samtidigt vill han tona ner riskerna för att råka ut för något på grund av arbetet som åklagare.

– Som åklagare och domare har vi en bättre situation än till exempel spårvagnsförarna i Norrköping. Man vet trots allt att det får stora konsekvenser att ge sig på oss, säger Torsten Angervåg.

BROTTMÅLSADVOKATEN

Tungt kriminella är inte problemet

Tungt kriminella sysslar sällan med hot mot företrädare för rättsväsendet. De har inget att tjäna på det. Problemet är personer med psykiska problem.

Det menar advokat Johan Eriksson, en av grundarna till advokatbyrån Försvarsadvokaterna i Stockholm som uteslutande arbetar med brottmål.

– Sedan jag började arbeta som brottmålsadvokat har jag känt mig hotad två gånger. En gång handlade det om en rättshaverist som också gått på andra. Det kan upplevas hotfullt när någon söker dig med stor frenesi, men det hände inget i det här fallet.

I det andra fallet företrädde Johan Eriksson en flickvän till mannen som började hota honom. Mannen ville få hälsningar framförda till flickvännen och den vägen påverka henne.

– Jag vägrade och då började han ringa hem och framföra hot. Det var obehagligt. Jag gjorde dock klart att om han fortsatte skulle jag kontakta polisen. Mannen slutade att kontakta mig och jag tror att det berodde på att jag sa ifrån väldigt tydligt.

Stå upp för yrkesrollen

Johan Eriksson menar att det är viktigt att ha en genomtänkt attityd i dessa frågor.

– Det är värst när du är ung och ny som jurist och sysslar med brottmål.

Då testas du och då är det viktigt att stå upp för sin yrkesroll. Jag tror att många unga kollegor har varit utsatta för försök till hot. Dessutom är det ofta jobbigare att tala om det när du är ung.

Johan Eriksson menar att de tungt kriminella alltid arbetar logiskt och de tjänar inte på att hota advokater, åklagare eller domare.

– Kriminella kan hota varandra inom gruppen. Det förekommer på fängelser och det är svårt att komma åt – ingen vill ju berätta.

– De psykiskt sjuka är betydligt farligare för dem som arbetar inom rättsväsendet.

Där finns ingen logik eller tanke bakom vad

de gör. De kan få för sig saker som är svårt att förstå.

Hot från oväntat håll

Mot bakgrund av det menar Johan Eriksson att det finns anledning att tänka lite extra på hur säkerheten ser ut i domstolarna.

– I många fall går det slentrian i hur man hanterar säkerhet i domstolarna. Det ska vara skottsäkra västar och många poliser så fort det är Bandidos eller något annat mc-gäng som är åtalat. Det är inte alls säkert att det behövs. Det kan hända saker vid helt andra typer av rättegångar. Hoten och riskerna kommer inte alltid från det håll vi tror.



Johan Eriksson

Hotad chefredaktör

Chefredaktör Christer Sandberg på Folkbladet i Norrköping kontaktades av ledarna för det kriminella Original Gangsters för att de var missnöjda med en tidningsartikel. Polisen i Norrköping har upprättat en anmälan om olaga hot.

Det är inte bara vittnen, målsäganden och representanter för rättsväsendet som utsätts för hot och trakasserier.

Journalister tillhör en yrkesgrupp som fått lära sig leva med hot, inte sällan från kriminella.

Ett aktuellt exempel utspelade sig i augusti i år i samband med att medierna i Östergötland rapporte-



rade om ett bråk mellan två kriminella gäng i länet. Folkbladet i Norrköping rapporterade som andra medier om bakgrunden till bråket. I en artikel konstaterades bland annat att ett av gängen, Original Gangsters, var splittrat då ledaren befann sig utomlands.

Den uppgiften ledde till att chefredaktören Christer Sandberg samma dag som tidningen kom ut kontaktades av ledaren för OG, efterlyst och för tillfället i utlandet.

– Han presenterade sig med namn och berättade var han var. Han konstaterade att det inte fick stå att de utpekade personerna i Norrköping hade koppling till OG. Det fick inte stå så. Det måste ändras. ”Gör du inte det så



får du står för konsekvenserna”.

När Christer Sandberg frågade vad konsekvenserna skulle bli blev svaret att det fick han räkna ut själv.

Inte bara en uppgift för rättsväsendet

– Jag tror att det behövs en folkresning. Rättsväsendet kan inte på egen hand påverka attityderna kring att vittna och anmäla brott tillräckligt.

Det menar chefsåklagare Agneta Isborn Lind vid Söderorts åklagarkammare. Hon är en av flera åklagare som är orolig för en utveckling där allt fler inte vågar ställa upp och vittna eller anmäla brott.

Ingen vet idag hur vanligt det är att vittnen och målsäganden hotas eller trakasseras. Brå inleder i höst en forskningsstudie där man med hjälp av landets åklagare ska försöka kartlägga förekomsten av den typen av ootillåten påverkan (se faktaruta på sidan 17).

Men enligt Agneta Isborn Lind är många vittnen oroliga.

– Det gäller särskilt unga. För att råda bot på detta försöker polis och

åklagare komma ut i skolorna och andra sammanhang där vi kan träffa ungdomar.

I alla polismästardistrikt runt Stockholm finns det samrådsmöten med representanter för myndigheterna och olika delar av kommunen.

– Den fråga som vi i södra Stockholm ska driva i höst är just denna under rubriken ”Viktigt att vittna!” Vi har valt den formuleringen i stället för ”våga vittna” som lik-

nande projekt kallats tidigare. Vi vill undvika att skicka ut signalen att det är farligt att vittna. I stället vill vi lägga tonvikten på att det är nödvändigt, för att minska risken för oss alla att råka ut för brott. Det säger sig självt att det är lättare att begå brott om man inte tror att man kommer att åka fast!

Åklagarkammaren i Söderort har tillsammans med representanter för polisen och företrädare för socialtjänsten även varit på Ungdomens Hus i Skärholmen. Syftet var att få unga att själva komma med idéer om vad som krävs för att ställa upp och vittna.

Agneta Isborn Lind lyfter fram massmediernas ansvar.

– Varje gång det skrivs om ett fall



FOTO: ROBERT SVENSSON/FOLKBLADET

Chefredaktör Christer Sandberg på Folkbladet hotades av Original Gangsters.

Christer Sandberg berättar att det påminde om när en företagsledare ringer upp för att vårda företagets varumärke. Det var affärsmässigt – men samtidigt absurt att diskutera med gangsterledare.

Han gjorde ingen anmälan men han ringde polisen för att informera dem om telefonsamtalen. Polisen i Norrköping beslöt själva att starta en utredning – olaga hot faller under allmänt åtal.

Rätt att publicera

Tillsammans med tidningsledningen i övrigt beslöt Christer Sandberg att skriva om hoten. Andra medier i Östergötland tog också upp händelsen. Även lokalkonkurrenten Norrköpings Tidningar hade kontaktats av OG.

För Christer Sandberg och Folkbladet blev de närmaste dagar

spända. Ytterligare fyra samtal följde från de två ledarna för OG. Christer Sandberg började köra bil mellan jobbet och hemmet. Tidningen låste dörren, tidigare hade allt varit öppet.

– Jag tror vi gjorde rätt, säger Christer Sandberg. Vi kontaktade polisen och vi publicerade. Självfallet gick vi inte heller inte med på kraven.

– Det kändes bra att lokalkonkurrenten och andra tidningar skrev om det som hänt. Vi kände att vi inte var ensamma.

Har de framgång?

Även om Christer Sandberg är tillfreds med hur man hanterade situationen på Folkbladet kan han inte låta bli att fundera på hur vanlig den här typen av hot mot journalister är, och vad andra har råkat ut för. Frågan infinner sig, enligt Christer Sandberg:

– Hur ofta lyckas de påverka tidningarna..?

– Sedan ringde vicepresidenten och talade om att hans chef var jävligt förbannad. Det måste en rättelse senast fredag i tidningen.

– folkresning krävs!

där vittnen angripits får det stora konsekvenser. Visar det sig sedan att det inte stämde spelar det ändå ingen roll. Människor minns det negativa.

Agneta Isborn Lind är noga med att framhålla att det är väldigt sällan som vuxna tillfällighetsvittnen råkar ut för något.

– Om fru Svensson åker T-bana, ser ett bråk och ställer upp i rättegången och vittnar om det hon sett riskerar hon inget.

Vanligt bland kriminella

Det är framförallt bland ungdomar som känner gärningsmannen och i kriminella kretsar som hot och otillåten påverkan förekommer.

– Sitter du på en anstalt och kal-

las in för att vittna får du tydligt reda på att du inte ska medverka i rättsprocessen. Den typen av hot mellan kriminella är mycket svårt att komma åt.

Påverka attityder

Agneta Isborn Lind vill få till stånd en bred diskussion i samhället om hot och trakasserier i samband med rättsprocessen.

– Vi behöver hjälpas åt att påverka våra attityder. Det är många människor i alla delar av samhället som tycker att man kan välja bort att vittna. Det är bättre att låta någon annan ta besväret och obehaget. Men det är faktiskt en skyldighet för oss alla. Och det gäller i stället att gemensamt försöka göra



Agneta Isborn Lind vill få en bred diskussion i samhället.

FOTO: THOMAS CARLÉN

plikten så lätt som möjligt att bära. Där tror jag att det finns mycket att göra i lokalsamhället. Allt ifrån att i alla upptänkliga sammanhang visa att man ställer upp på principen att vi ska vittna om vi vet något om ett brott till att på olika sätt hjälpa vittnen. Det kan handla om att följa med till tingsrätten eller att på andra sätt visa att man stödjer vittnet.



I Göteborg vill man visa att rättsväsendet och samhället i övrigt tar unga på allvar. Ett led i det är att stötta unga som vågar anmäla brott eller ställa upp och vittna. Ung och trygg i Göteborg och Stödcentrum för unga brottsoffer är två delar av en satsning på unga som kan behöva stöd.

”Sällan hoten omsätts i praktiken”

Många unga vågar inte anmäla brott. Stödcentrum för unga brottsoffer stöttar såväl offer som anhöriga och vittnen.

Helén Broo arbetar vid Stödcentrum för unga brottsoffer i Göteborg. Liknande verksamheter som riktar sig till unga finns i flera andra kommuner.

Stödcentrum i Göteborg tar varje år emot 130–150 ungdomar. Av dem har tio till femton procent inte gjort någon polisanmälan.

– Men vi ser bara en liten del. Många unga vågar aldrig anmäla att de utsatts för brott. Mörkertalet kan vara 80 procent i vissa kategorier av brott som drabbar unga, tror Helén Broo.

Hjälper även vittnen

Stödcentrum arbetar mest med brott som begås unga emellan. Hälften av de unga som besöker Helén och hennes kollegor kommer för att de råkat ut för miss-handel. Andra vanliga brottstyper är olaga hot, rån och våldtäkt. Det är lika många killar som tjejer som söker hjälp.

– Ofta händer det att föräldrarna kommer hit själva. Vi tar även emot vittnen, men det är inte så känt.

Helén Broo berättar att många som hon har kontakt med inte tror på rättsväsendet, eller förstår hur det fungerar. Rädslan för hot är en del av problematiken.



Helén Broo på Stödcentrum stöttar unga brottsoffer.

– Det förekommer hot. Även om de inte alltid har uttalats. Ofta är det föräldrarna som är rädda att anmäla brottet för att det ska resultera i hot. De har läst i tidningen om hur de ”kriminella är och vad som kan hända”.

– Men det är oftast inte den typen av kriminella som ungdomarna råkar ut för. Det är väldigt sällan som de hot som uttalas unga emellan omsätts i praktiken.

Det är inte personligt

Helén arbetade tidigare på häktet i Göteborg med unga förövare i åldern 15–20 år.

– De sa när de hörde att jag skulle arbeta med brottsoffer: ”Tala om för brottsoffren att det inte är så personligt!” Brottsoffer har mardrömmar om hoten men den som uttalat det har ofta ingen aning om vem det är de hotat.

Helén Broo framhåller dock att

de som arbetar på Stödcentrum inte viftar bort den rädsla som finns.

– Vi tar rädslan på allvar, även om vi vet att hoten inte ofta omsätts i praktiken, men vi måste lyssna på dem som är utsatta och känner sig hotade. Många i Göteborg har läst om krögarparet på Hisingen som råkat illa ut för att de vågat vittna mot ett mc-gäng, och det klart att det gör intryck.

Helén Broo menar att målsättningen från de rättsvårdande myndigheterna måste vara att brottsoffer och vittnen inte bara ska våga polisanmäla och gå igenom en rättegång.

– Upplevelsen måste vara sådan att man också kan tänka sig att gå igenom det igen!

Hon efterlyser mer kunskap och information. Och så handlar det om den attityd unga möter hos polisen och andra myndigheter. Om att ta unga på allvar.

Fakta

Stödcentrum för unga brottsoffer i Göteborg startade 2004. Stockholm har en liknade verksamhet sedan 1999. På stödcentrum arbetar socialsekreterare men de har ingen myndighetsutövning utan är ett komplement till andra instanser. Många kontakter klaras av genom samtal via den stödtelefon som Stödcentrum har. I Göteborg bedriver man också uppsökande verksamhet i skolorna.

Ung och trygg med samhällets stöd



FOTO: BERTEL FRIM

Polisen Even Magnusson och åklagaren Per-Erik Rinsell stöttar unga som berörs av brott.

– Det vi gör är en form av förtroendeskapande åtgärder gentemot ungdomar. Vi försöker genom vårt arbete visa att samhället tar brott som gäller unga på allvar.

Det säger Even Magnusson, ungdomssamordnare vid polisen i Göteborg. Han arbetar med projektet Ung och Trygg i Göteborg. Här samarbetar skolan, fritidsförvaltningen, socialtjänsten, polis, föreningsliv, Åklagarmyndigheten och bostadsföretag i kommunen om att stötta unga upp till 18 år.

Per-Erik Rinsell är en av tre åklagare som är knutna till projektet. Varannan vecka arbetar

någon av åklagarna på Ung och Tryggs kansli. Enligt drop in-principen kan ungdomar som misstänks för mindre allvarliga brott som snatteri och klotter bli delgivna mistankarna om brott av åklagarna på Ung och Trygg. Handläggningstiden för t.ex. snatteri har därmed kommit ner till några veckor.

Polis, åklagare och andra representanter för samhället bygger gemensamt upp en kompetens kring ungdomsfrågor. Mer än 70 poliser spridda över stadsdelarna arbetar som så kallade ungdomspoliser.

– Genom vårt arbete lär vi känna ungdomarna och vi kan

också följa dem över tid, berättar Per-Erik Rinsell. Då blir det också lättare att stötta dem som ställer upp och vittnar eller är målsägande i rättegångar.

Poliser i domstolen

Even Magnusson framhåller att man nästan alltid försöker ha med poliser i rättsalen när det är frågan om brott som gäller unga.

– Det blir svårare att ljuga när det sitter poliser med och som känner dem. Vittnena ska känna sig trygga. Det händer att vi hämtar vittnen och kör dem hem. Har vi lagt ner mycket tid på en utredning har vi tid att stötta dem i rätten.

Enligt Per-Erik Rinsell fungerar samarbetet även bra med Göteborgs tingsrätt.

– Tingsrätten har stor förståelse för att vittnen kan känna sig hotade i rättsalen och tolererar inga störningar. Och om någon uppträder hotfullt tar jag som åklagare beslut om att omedelbart hämta den hotande till förhör. Vi vill markera att det inte får förekomma hot i rätten. Att vi inte accepterar minsta antydning till övergrepp i rättsak.

Men både Per-Erik Rinsell och Even Magnusson är noga med att tona ner förekomsten av hot.

– Vi ska inte hetsa upp oss. Det är mycket ovanligt med hot mot domare, åklagare eller polis. Det är faktiskt också väldigt ovanligt med hot mot vittnen.

De anser att det ofta är föräldrar som skrämmar upp både sig själva och sina tonåringar.

– När man gått igenom en rättegång med allt vad det innebär går de flesta stärkta ut ur det. Det finns något bra med att man vågar ställa upp, menar Per-Erik Rinsell.

Fakta

Projektet Ung och Trygg har nu funnits i fem år och omfattar alla Göteborgs 21 stadsdelsförvaltningar och 6 närpolisområden. På det gemensamma kansliet tjänstgör cirka 15 personer, men alla poliser och socialarbetare som arbetar med unga är på ett sätt knutna till projektet. Projektet är inriktat på metodutveckling för att snabbt få tillstånd åtgärder till stöd för ungdomar och underlätta samarbete över förvaltningsgränserna.

Kanske en våldtäktsman – men redan dömd på nätet

Det är midsommarafton och Lisa och hennes kompis Sofie får chansen att bo i ett eget tält utanför tältplatsen, där resten av Lisas familj bor. Natten slutar med att Lisa anmäler en 15-årig pojke för våldtäkt.

En tragisk historia fortsätter i nästa steg med hot och trakasserier, och med att Lisa och Sofie döms för att ha hotat en av de två som besökte tältet, varav hans kamrat var misstänkt för våldtäkt.

Övergrep i rättssak handlar inte bara om hotfulla telefonsamtal eller makt demonstrationer i rättssalen. Nya sätt att kommunicera ger också nya möjligheter till påverkan och hot. Internet blir också ett verktyg för dem som vill sprida rykten, bak-tala – och hota.

Anmäler våldtäkt

Lisas minnesbild från midsommarnatten är att hon vaknar med att det är två killar i tältet och att hon har blivit utsatt för en våldtäkt. Den pojke som anklagas för våldtäkten nekar. Han menar att de två hånglade och att Lisa var med på noterna. Hans kompis styrker det. Men den misstänkta våldtäkten anmäls och rättsprocessen rullar igång. De inblandade och deras respektive kompisarna förhörs.

Under tiden pratar Lisa och Sofie om det som hänt med sina kompisar. Och i dag innebär det inte bara på rasterna i skolan eller på flickrummet. Samtalet förs på

till exempel på LunarStorm och på Playahead, de communitys som är självklara träffpunkter för tjejerna och deras vänner. Här chattar de och lever ut sina berättelser. De två pojkarna som varit med på midsommarnatten hängs ut på communitys med namn och detaljerade berättelser.

Allt skruvas upp och kompiserna, som vittnat om att inget hänt, får ta emot hot och han anklagas för att skydda en våldtäktsman.



TEMA: Hoten mot rättsstaten

Lätt spåra hoten

Det är lätt att spåra hoten till Lisa och Sofie. Ungdomarna lever i en liten värld där alla är med i samma communitys.

Identiteterna är med hjälp av communityn lätta att följa upp. Det slutar med att både Lisa och Sofie döms för övergrepp i rättssak.

Therese Braathen, tidigare ungdomsåklagare på Citykammaren i Stockholm, har erfarenhet av den här typen av mål som i dag blivit vanliga:

– Unga förstår inte att de ger sig in och påverkar en rättsprocess. De tar saken i egna händer och inser inte konsekvenserna av det, menar Therese Braathen.

Just sättet att kommunicera via Internet och att sprida information via chattar och på communitys som LunarStorm gör det också lätt att kliva fel och göra saker man inte skulle göra annars, tror Therese Braathen.

– Det är så mycket lättare att sitta framför datorn och hota än att göra det direkt till någon. Samtidigt blir spridningen och konsekvenserna så mycket större.

Ett brott där

– Statistiken säger inte mycket om omfattningen när det gäller övergrepp i rättssak. Det här är en typ av brott där drabbade inte vill anmäla. Tvärtom vill de flesta man träffar på som utsatts för hot snabbt lägga det bakom sig och bara få lugn och ro.

Det säger överåklagare Sven-Erik Alhem, chef för Utvecklingscentrum Malmö som bland annat ansvarar för utvecklingsfrågor kring övergrepp i rättssak. Han är som många andra djupt oroad över utvecklingen.

– Det här är ett jätteproblem och det gäller inte bara brottmål utan även civilmål. Vi har fått en situation där många människor upplever att de inte längre kan räkna med att få rätt trots att de enligt lagen har rätt.

Sven-Erik Alhem berättar om ett aktuellt civilmål han fått kontakt med och där en familj var missnöjd med en entreprenör i samband med byggandet av en ny villa. På inrådan från en advokat innehöll de 300 000 kronor i väntan på att tvisten skulle lösas.

– Det fick till följd att familjen fick en patron levererad till tomten och efter en tid blev huset också nattetid beskjutet. Husägarna har nu tvingats flytta utomlands.

Kraftig ökning

Som framgår av sammanställningen i tabellen har antalet misstänkta brott gällande övergrepp i rättssak ökat med cirka 200 stycken per år de senaste åren och var 2006 uppe i 3 433 beslutade brottsmisstankar. Andelen som går till lagföring (nästan utslutande åtalsbeslut) ligger dock

många inte vågar anmäla



Det är viktigt att få till stånd en förändring av människors inställning, menar överåklagare Sven-Erik Alhem.

konstant på strax under 30 procent. Det vanligaste beslutet är att lägga ner förundersökningen.

Det finns mängder av skäl till varför statistiken inte ger den sanna bilden och varför det är svårt för rättsamhället att driva dessa mål, menar Sven-Erik Alhem.

"Blanda dig inte i"

– Vi har fått en attityd i samhället som säger att "blanda dig inte i" det du ser. Det är en mycket farlig utveckling och det är oerhört viktigt att få till stånd en förändring

Beslutade brottsmisstankar rörande övergrepp i rättssak 2003 – 2006

	2003	2004	2005	2006
Ej inleda förundersökning	67	71	83	76
Förundersökning nedläggs	1 524	1 604	1 927	2 061
Ej väckta åtal	311	312	294	303
Lagföring, åtal m m	728	831	911	993
Beslutade brottsmisstankar totalt	2 630	2 818	3 215	3 433
Lagföringsandel	28 %	29%	28%	29 %

ring av människors inställning i dessa frågor.

Han menar att även rapporteringen i medierna om hot i samband med rättegångar skrämmer människor till tystnad.

– Många som vill få en ändring menar att det enda sättet att komma åt detta skulle vara att tillåta anonyma vittnen. Men det är naturligtvis ingen framkomlig väg.

– Vi måste få till stånd en attitydförändring i hela samhället.

Alla måste säga ifrån och våga blanda sig i där man ser att något fel begås. Jag försöker att leva efter det och det gäller att fler vågar stå upp och säga ifrån, säger Sven-Erik Alhem. Mycket glädjande i sammanhanget är den attitydundersökning stockholmspolisen nyligen låtit genomföra och som pekar på att unga människor i Stockholm synes vara beredda att berätta om brott de blir vittnen till.

Forskning om otillåten påverkan av vittnen

Brå inleder under hösten ett forskningsprojekt för att undersöka otillåten påverkan mot vittnen och målsäganden. Alla landets åklagare kommer att kontaktas för att fylla i en blankett under fyra veckor. Där ska anges hur ofta man anser att ett vittne eller en målsägande utsatts för påverkan och inom vilka brottsområden påverkan skett. Ett 50-tal intervjuer ska dessutom göras med bland annat åklagare och vittnen.

– Det har inte genomförts någon liknande undersökning i Sverige, säger Johanna Skinnari, forskare på Brå. Vi vill få en uppfattning om vilka uttryck som påverkan tar.

Undersökningen gäller åklagare på både Ekobrottsmyndigheten och Åklagarmyndigheten.

Hells Angels fotograferade i rätten

Fem män med anknytning till Hells Angels fotograferade människor inne i Malmö tingsrätt, rapporterar Sydsvenskan i början av september. Flera kände sig hotade och kallade på polis.

Fyra av männen som fotograferade finns med på rikskriminalpolisens förteckning över personer som är medlemmar i kriminella gäng. Hells Angels-männen var vid tingsrätten för att en av dem stod inför rätta för olovligt innehav av kniv. Eftersom



flera personer i rättssalen kände sig hotade av fotograferingen tillkallades polis. Enligt Sydsvenskan hävdade Hells Angels-männen att de bara "motfotograferade", eftersom det fanns poliser på plats i tingsrätten som dokumenterade dem i spanings syfte.

Obduktion utan skalpell

Inledande virtuella obduktioner med hjälp av datortomografi ska nu regelmässigt börja göras i hela landet. Den nya tekniken blir ett starkt stöd för att snabbare än tidigare kunna fastställa dödsorsak, samtidigt som tekniken möjliggör att i rätten tydligare visa kroppsskador.

– Vi har nu fått möjlighet att visa skador på ett oblodigt sätt i stället för otäcka fotografier, berättar Johan Berge, chef för Rättsmedicinalverkets (RMV) rättsmedicinska avdelning i Linköping. Dessutom framträder vissa skador mycket bättre.

Traditionell röntgen har tidigare använts av RMV bl a för skottskaador och ibland vid skelettskador. Men möjligheten användes sparsamt därför att sjukhuspersonalen ogärna ville att avlidna människor skulle rullas förbi i röntgenkorridorerna. Därför fick en röntgen-sköterska komma till rättsmedicinska avdelningen och utföra dessa röntgenundersökningar.

Ingen påverkan på kroppen

Sedan ett par år har datortomografitekniken tagit ett rejält steg framåt med väsentligt bättre bildkvaliteter och möjligheten att göra tredimensionella bilder. Samtidigt har det världsledande pionjärarbetet vid Center for Medical Image Science and Visualization vid Linköpings universitet möjliggjort visualisering och presentation av de stora informationsmängder som genereras vid datortomografiundersökningarna.



Datortomografien ger möjlighet att rotera bilden och i datorn skala av lager för lager i kroppen och undersöka olika kroppsdelar.

– För erfarna röntgenläkare tillför inte denna teknik särskilt mycket men den är till stor hjälp för alla andra opererande läkar-specialister, t ex ortopedier som kan få en tredimensionell bild av skelettfragmenten innan de ska operera.

Fördelen för rättsläkarna med datortomografiundersökningarna är att kroppen inte påverkas och de tillsammans med kriminaltekniker kan säkra spår efter att datortomografiundersökningen är gjord. Sedan augusti 2004 har

RMV i Linköping undersökt cirka 130 fall.

– Vi undersöker regelmässigt mord, dråp och det som misstänks vara plötslig spädbarnsdöd för att utesluta andra orsaker. I forskningssyfte tittar vi även på drunkningar, säger Johan Berge.

I de allra flesta fall leder en traditionell obduktion till samma slutsatser, men den nya tekniken erbjuder många andra fördelar och på sikt möjligen tidsbesparingar. I framtiden kan man vid undersökningar efter vissa typer

av självmord kanske nöja sig med en yttre kroppsbesiktning och datortomografi för att fastställa att döden skett med självmord, vilket sparar tid.

– Dessa undersökningar är och kommer att vara komplement till vanliga obduktioner. Men alla omständigheter som vi upptäcker via datortomografin kan enklare verifieras vid den senare obduktionen.

Möjlighet till nya undersökningar

Att information om kroppens tillstånd finns belagt i form av röntgenbilder öppnar vidare möjligheter till framtida förnyade undersökningar.

– Många kremeras i Sverige och då blir det omöjligt att vid ett senare tillfälle undersöka kroppen. Det talas mycket om re-

« Vi har nu fått möjlighet att visa skador på ett oblodigt sätt i stället för otäcka fotografier »

obduktion, som gjordes i Osmo Vallo-fallet, men i praktiken låter det sig inte göras. Nu kan man i en andra omgång studera röntgenbilderna, säger Johan Berge.

Snabbare undersökningar välkomnas av åklagarna som gärna vill att dödsorsaken ska vara fastställd vid häktningen.

– Det kan vara svårt att hinna med en fysisk obduktion men ser vi en knivskada och 1,5 liter blod i lungsäckarna på datortomografin kan vi ganska säkert fastställa dödsorsak innan den fysiska obduktionen.

Undersökningarna kan även ge polisen värdefulla tips om vilka typer av föremål de bör söka efter.

– Det är särskilt aktuellt i en lägenhet där det finns mängder med olika saker som kan ha använts för att döda.

Johan Berge och hans kollegor vill nu skapa en rättsmedicinsk plattform för att själva tolka data från datortomografiundersökningar. Nu finns tekniken, nästa steg är att utveckla metoder för att tolka de enorma informationsmängder som genereras.

– Bilder blir allt viktigare i all rättsverksamhet. Samtidigt ska man hålla i minnet att det här är processade bilder, digitala avbilder, inte direkta bilder av verkligheten.

Dödsorsaken fastställs snabbare

Datortomografen är en röntgenapparat som i stället för att sända röntgenstrålning genom kroppen från en enda vinkel, som vid en vanlig slätröntgenundersökning, sänder röntgenstrålar genom kroppen från flera olika vinklar.

Dessa strålar fångas upp av detektorer som registrerar strålarnas intensitet och sänder uppgifterna vidare till en dator för bildbehandling.

Datortomografi – till skillnad mot vanlig slätröntgen som ger en platt bild utan djup – ger en detaljerad tredimensionell bild av kroppen. Det går sedan att rotera bilden och i datorn skala av lager för lager och undersöka olika kroppsdelar. Men för att bli ett användbart verktyg



Datorbilden visar tydligt en kula i bäckenbenet.

måste informationen krympas till en hanterlig mängd. I praktiken kan datamängden minskas till mellan en tiondel och en trettiondel utan att ett mänskligt öga uppfattar någon kvalitetsförsämring.

I vissa fall ger datortomo-

grafin rättsläkarna bättre möjligheter till analyser, bl a i undersökningar av starkt förrutnade kroppar, luft på fel platser i kroppen samt i bedömningen av blödningar under den hårda hjärnhinnan (subduralblödningar) i anslutning till hjärnan. De ger också möjlighet att snabbt fastställa identitet, vilket har skett i några fall.

Den mest kända praktiska tillämpningen skedde i det så kallade Lindesbergsfallet 2005 där en polis friades från misstankar och bedömdes ha handlat i nödvärn i samband med att en 22-årig psykiskt sjuk man som hotat sin familj sköts till döds. Den virtuella obduktionen kunde visade att det dödande skottet var en rikoschett. Både Örebro tingsrätt och Göta hovrätt kom fram till att polismannen som sköt var oskyldig.

Fler anmäls för bidragsbrott



Försäkringskassan, Rikspolisstyrelsen och Åklagarmyndigheten har utvärderat hanteringen av bidragsbedrägerier inom socialförsäkringen. Resultaten visar att antalet anmälningar ökat kraftigt, att fler personer åtalats och att kvaliteten på anmälningarna blivit bättre. Samtidigt krävs fortsatta gemensamma ansträngningar för att få ännu högre kvalitet i anmälningarna.

Det konstaterar myndigheterna i en rapport som lämnades till regeringen den 12 september 2007.

Januari – juni 2005 anmäldes 817 misstänkta bidragsbrott till åklagare.

Samma period 2007 var antalet anmälningar 5 485 stycken.

2005
2007

Fällande dom fastställs efter resning

En man dömdes till ett långt fängelsestraff för sexuella övergrepp på sin dotter. När han redan börjat avtjäna sitt straff hävdade han i en resningsansökan att det fanns uppgifter som hade betydelse för bedömningen av hans skuld som inte kommit fram under rättegången.

Riksåklagaren beslutade att återuppta brottsutredningen. Den visade att det fanns vissa uppgifter som borde varit med under rättegången. Riksåklagaren motsatte sig därför inte resning, men tog inte ställning till om den ursprungliga domen varit riktig eller oriktig.

Högsta domstolen beviljade resning och återförvisade målet till Göta hovrätt. I den nya rättegången fann Göta hovrätt att de nya omständigheterna inte på något avgörande sätt försvagat den ursprungliga bevisningen, och utgången blev därför densamma som tidigare.

Färre domstolar i Norrland föreslår Åklagarmyndigheten

Rapporten *Förbättrad samverkan mellan rättsväsendets myndigheter i Norrland* föreslår bland annat att domstolarna i Norrland koncentreras till främst en huvudort i varje län och att många mindre så kallade tingsställen läggs ned. Man föreslår också ökad användning av videokonferensteknik.

I Åklagarmyndighetens remissvar, som lämnades i augusti, vill man gå ännu längre och helt lägga ned alla domstolar utanför läns huvudorterna – med undantag för Gällivare. Ett viktigt skäl för detta är den bristande säkerheten på många av domstolarna i Norrland, men också för att mycket tid går åt till resor till och från domstolarna. Modellen med länsrätter finns redan i flera län och det vore en fördel om den genomfördes även utanför Norrland, till exempel i Dalarna, menar Åklagarmyndigheten.

Domstolarnas påföljder i våldsbrott kartlagda

Åklagarmyndigheten lämnade den 3 maj rapporten *Domstolarnas påföljdspraxis för vissa våldsbrott till regeringen*. Rapporten studerar domstolarnas straffmätning och val av påföljd för vissa våldsbrott under åren 2000 och 2005.

Några skillnader mellan 2000 och 2005

- Antalet domar om de brott som ingår i kartläggningen har ökat, utom för grovt rån.
- Andelen personer som döms till fängelse har ökat för de flesta brottstyper. Däremot har den genomsnittliga strafftiden minskat

något. Den enda brottstyp där strafftiden har ökat något är rån.

- Antalet domar för *förberedelse* till grovt rån har ökat avsevärt. Samtidigt har fängelsestraffens längd för dessa brott minskat.

Andra iakttagelser

- Den helt övervägande delen av straffen ligger i den nedersta fjärdedelen av straffskalan. Jämfört med år 2000 så fick fler personer kortare fängelsestraff år 2005.
- Det finns resultat som talar för "kvinnorabatt", dvs. att kvinnor får lindrigare påföljder.

Polis och åklagare skärper arbetet mot krigsbrott

Rikspolisstyrelsen har beslutat att inrätta en specialenhet inom polisen som ska utreda folkmord, brott mot mänskligheten och krigsförbrytelser.

På motsvarande sätt har Åklagarmyndigheten utsett fyra särskilda åklagare vid Internationella åklagarkammaren i Stockholm.

Liknande specialenheter finns i till exempel Holland, Norge och Danmark.



FOTO: FERIN DUMAN/SCANPIX

”Vi påverkas alla av att leva i ett ojämställt samhälle”

I de anglosaxiska rättssystemen är det inte ovanligt att jurister under sin karriär arbetar både som advokater och åklagare och slutligen som domare. Det finns onekligen en poäng i att funktionerna inom rättsskipningen roterar. Man får fördjupade kunskaper om och ett bredare perspektiv på de mänskliga beteenden som ibland blir föremål för en domstols bedömning. Det är bra för den personliga utvecklingen och det gagnar rättsskipningen.

I Sverige förekommer en viss begränsad rotation mellan de olika yrkena. Många advokater som arbetar som försvarare avvisar visserligen tanken på att byta sida för att ägna sig åt att, som det brukar uttryckas, försöka få människor straffade. Efter 20 år som försvarsadvokat har även jag en ryggmärgsreflex att befinna mig på den tilltalades sida. Det finns emellertid en paradox i förhållningssättet eftersom även försvarsadvokater anser att brott skall beivras. De flesta försvarare har dessutom emellanåt uppdrag som målsägandebiträde och agerar då ofta med full kraft som ”extraåklagare”. Den ideala åklagaren är naturligtvis, även från försvararsynpunkt, både skicklig och empatisk.

Uppdraget som jämställdhetsombudsman har i vissa delar klara beröringspunkter med åklagaryrket.

När en anmälan om diskriminering kommer in till Jämställdhetsombudsmannen (JämO) inleds en utredning som skall vara opartisk och objektiv. Den anmälda skall naturligtvis ges tillfälle att ge sin syn på vad som förekommit. Även om det i förstone ser ut som ett solklart fall av diskriminering skall omständigheter och bevis som talar till den anmäldas fördel beaktas. Om efter slutförd utredning JämO bedömer att det är fråga om diskriminering sker en förskjutning. Ombudsmannen företräder då anmälaren i förlikningsförhandlingar med motparten. Om förlikning inte ingås kan JämO föra saken till domstol och uppträder då som part i rättegången. Trots den konstruktionen kvarstår ett objektivitetskrav på ombudsmannen även under

rättegången på samma sätt som gäller åklagare i brottmålsprocessen.

För en advokat som har haft lojaliteten med klienten och klientintresset som absoluta ledstjärnor har uppgiften som JämO varit mycket intressant och givande. Jag har fått ökad förståelse för det komplexa och många gånger intrikata inslaget i åklagarens yrke.

Det jag främst bär med mig när jag lämnar uppdraget som JämO är insikten om att vi inte lever i ett jämställt samhälle. Det är ingen ny kunskap men sju års dagligt arbete med att försöka bidra till att vi närmar oss ett samhälle där kvinnor och män har samma makt att forma samhället och sitt eget liv (= det av riksdagen våren 2006 antagna övergripande jämställdhetsmålet) kommer naturligtvis att påverka mig i framtiden, både i och utanför mitt yrke. Som anges i jämställdhetslagens portalparagraf handlar det i praktiken om att förbättra främst kvinnornas villkor.

Det sägs ofta att stereotypa föreställningar om kvinnor och män lever kvar inom rättsväsendet och att det ibland får förödande konsekvenser för hur människor bemöts och bedöms i kontakter med polis, åklagare, advokater och domstolar. Kritiken är befogad, naturligtvis. Rättsväsendets aktörer är också påverkade av att leva i ett ojämställt samhälle.

Rättsskipning leder till betydande konsekvenser för enskilda människor och för samhällsutvecklingen. Av det skälet är det ett rimligt krav att alla som är verksamma inom rättsväsendet skaffar sig en grundläggande genuskunskap. Helst skulle alla arbeta sex månader på JämO.

Claes Borgström



FOTO: PETER KNUTSON

Claes Borgström – från JämO till advokatbyrån Borgström & Bodström.

Riksåklagaren vill utvisa två EU-medborgare

Hovrätten dömde två rumänska medborgare för grov stöld och försök till grov stöld (fickstöld). Samtidigt upphävdes tingsrättens beslut om utvisning. I domen tolkar hovrätten de svenska bestämmelserna om utvisning mot bakgrund av det EG-rättsliga så kallade rörlighetsdirektivet, som bland annat innebär att EU-medborgare inte får utvisas om det inte finns ett allvarligt hot mot den allmänna ordningen. Hovrätten menar att brottsligheten inte kan anses utgöra ett så allvarligt hot mot samhället så att utvisning kan ske.

Riksåklagaren har överklagat hovrättens dom när det gäller utvisningsfrågan. Enligt riksåklagaren kan fickstölderna inte betraktas som isolerade företeelser, utan istället ingå i en serie av begångna eller planerade likartade brott. Dessutom bör brottsligheten betraktas som särskilt farlig och hänsynslös, i synnerhet eftersom de inte dragit sig för att stjåla från mycket gamla människor.

Samma parti narkotika innebär samma gärning, menar Högsta domstolen

En man åtalades och dömdes för narkotikabrott till fängelse i ett år och fyra månader för att han mottagit och förvarat 201 gram amfetamin i sin lägenhet. Domen överklagades inte.

Den dömda mannen kunde därefter också knytas till ytterligare nära tre kilo amfetamin (från samma parti som de 200 grammen) och ca 8 000 stycken ecstasytabletter, som påträffades nergrävda i skogen. Han åtalades han för att ha tagit emot och förvarat den "nya" narkotikan i sin lägenhet – samt för att ha förpackat och transporterat narkotikan till gömman i skogen.



FOTO: PIAULI EMMH

Tingsrätten dömde honom för grovt narkotikabrott till fängelse i åtta år och åtta månader.

Hovrätten undanröjde den andra tingsrättsdomen. Enligt hovrätten avsåg det senare åtalet samma gärning som det första, eftersom hela narkotikapartiet kom från en och samma leverans. Alltså kunde inte ett nytt åtal väckas enligt reglerna i rättegångsbalken.

Riksåklagaren överklagade hovrättens beslut, men Högsta domstolen gick på hovrättens linje och menade att det var riktigt att avvisa åtal nummer två.

Sammanlagda tingsrätter gav bättre verksamhet

Enligt Statskontoret har de sammanlagningar av tingsrätter som genomförts under perioden 1999–2006 bidragit till att flera av de uppställda målen har uppnåtts, om än i olika grad vid enskilda tingsrätter.

Merparten av de sammanlagda tingsrätterna har t.ex. utvecklat sin organisation. Vidare har specialiseringen inom den dömande verksamheten ökat, liksom den geografiska samordningen

med andra myndigheter inom rättsväsendet. Sammanlagningarna har också kunnat genomföras med bibehållen tillgänglighet.

De skillnader som finns mellan enskilda tingsrätter när det gäller måluppfyllelse betyder, enligt Statskontoret, att det finns ett utrymme för ytterligare sammanlagningar och att därmed ta tillvara möjligheterna till förbättringar.

Antalet tingsrätter har genom sammanlagningarna minskat från 96 till 55.

HD prövar tidsbestämning av livstidsstraff

Högsta domstolen ska för första gången lägga fast praxis för livstidsdömda som vill få sina straff tidsbegränsade. Tre personer dömda för mord har fått prövningstillstånd.

Möjligheten för livstidsdömda att få sina straff tidsbestämda av domstol infördes den 1 november 2006 och omfattar endast dem som avtjänat minst tio år.

Målen prövas i Örebro tingsrätt,

därefter eventuellt i Göta hovrätt och slutligen i HD.

Tidigare fanns endast möjligheten att regeringen genom nåd omvandlade livstidsstraffet till ett tidsbestämt straff.

TVå av de tre som nu får sina fall prövade har nekats tidsbestämning i de lägre instanserna. De har avtjänat elva respektive tolv år och fick avslag med hänvisning till att de begått särskilt grymma brott, trots att de bedöm-

des ha låg risk för återfall och hade skött sig i fängelset.

En kvinna som 1996 lejde en man för att mörda sin make fick däremot sitt straff tidsbestämt av hovrätten till 21 år. Riksåklagaren överklagade och menade att frågan var för tidigt väckt och att brottet var av mycket allvarlig karaktär. Kvinnan själv har yrkat att straffet sätts ned ytterligare, till 18 år.

Enligt Högsta domstolen kommer fallen att tas upp under hösten 2007.

